

Foredrag av statsminister Odvar Nordli på landsmøtet i Norsk
Jernbaneforbund, tirsdag 21. oktober 1980.

Et sentralt tema i den aktuelle politiske debatt er budsjettet. Det er derfor ikke mulig å gi en oversikt eller vurdering av den politiske situasjon i øyeblikket, uten å gå nærmere inn på budsjettet, dets reelle innhold og de reaksjoner som er kommet på det.

Mye av reaksjonsmønstret kjenner vi fra før.

Det begynner snart å bli tradisjon at de borgerlige partier etterlyser innstramminger og angriper det offentlige forbruk, samtidig med at de samme mennesker eller deres partifeller roper etter større bevilgninger på det ene området

- 2 -

etter det andre.

Det er kanskje ikke så rart hvis en tenker seg om.

Vi har en opposisjon som består av partier uten noe slags felles saks- eller programgrunnlag.

De har ikke noe særlig av saker de kan samle seg om og kjempe for.

Da blir det lett til at en tyr til godviljens løfter og deler ut sjekker som det kan vise seg ikke å være særlig dekning for.

Det som det kan være grunn til å bebreide opposisjonen for, er at den ikke har mot eller vilje til å sette disse sine blide løfter inn i noen realpolitisk ramme.

Først noen ord om den økonomiske situasjon og utsiktene framover.

Regjeringens politikk de siste år har hatt trygghet for arbeid og inntekt som hovedmål.

Parallelt har vi ført en linje i pris- og inntektspolitikken som skulle dempe kostnadspresset. Siktemålet har vært å bygge opp under norsk konkurranseevne og skape bedre balanse i vår utenriksøkonomi.

Det har de siste par år skjedd en merkbar bedring i den internasjonale økonomiske utvikling i forhold til årene 1974 - 1977. Vi fikk også en sterk økning i prisen på olje, og vårt produksjonsvolum har steget betydelig.

Alle disse forhold - våre politiske opplegg og den mer generelle økonomiske utvikling - har virket med til at vi har maktet å sikre sysselsettingen og nå de politiske mål vi hadde satt oss.

Den positive utvikling disse siste år er imidlertid

nå i ferd med å forandre seg.

Vi er på nytt på vei inn i en nedgangskonjunktur. Noen hevder den sterkeste vi har hatt siden 30-åra.

OECD-landenes bruttonasjonalprodukt vil gå ned i annet halvår av 1980.

Økte oljepriser og tilstramningen av den økonomiske politikk i OECD-landene ventes å resultere i en nedgang regnet på årsbasis fra foregående halvår på omlag 1 %.

Siden utgangen av 1978 og fram til sommeren i år har prisen på råolje økt med over 130 %.

Hvilken virkning dette får for kostnader og produksjon kan en lett forestille seg når en vet at oljen er hovedbæren av energigrunnet for den industrialiserte verden. Illevarslende er det også at situasjonen når det gjelder pris-

utviklingen videre framover for oljeprodukter fremdeles er høyst usikker. Det skyldes blant annet krigen mellom Iran og Irak.

Det er et skremmende faktum at arbeidsledigheten i de industrialiserte land vil komme til å øke til nye rekordhøyder.

I gjennomsnitt for det kommende år er det fare for at over 23 millioner mennesker vil gå uten arbeid.

Mange trøster seg med at dette ikke er så farlig i vår tid. Det hevdes at godt utbygde sosiale støtteordninger og en generell høy økonomisk standard gjør at tilværelsen som arbeidsledig ikke er så truende mer.

Jeg nekter å godta en slik innstilling.

Arbeiderbevegelsen har alltid vurdert arbeid som noe verdifullt i seg selv. Den økonomiske godtgjørelse for

arbeidsinnsatsen er sjølsagt av betydning. Men det er ikke gjennom denne at arbeidet får sin betydning og verdi for menneskene.

Arbeidet gir mulighet til å utvikle og bruke sine evner. For mange er det gjennom sitt yrke at de finner veien til å realisere seg sjøl og kjenne respekt for sitt menneskeverd.

Det å miste sitt arbeid har derfor langt større rekkevidde for menneskene enn det som ligger i tapet av et visst inntektsnivå.

De forhold som jeg her har nevnt om utviklingen utenfor våre grenser, gjør at det dominerende element når vi skal vurdere våre muligheter i framtida er usikkerhet.

Det er denne virkelighet vårt budsjett er tilpasset.

Det er utformet i en balansegang mellom to hensyn. Vi

har vært tvunget til å stramme inn våre budsjetttrammer. Det har hele tida likevel skjedd med varsomhet slik at vi ikke skulle komme til å angripe det som kan kalles den sosiale standard i vårt samfunn.

Vi har lagt fram et budsjett som er så stramt som mulig uten å medføre reduksjon av fellesforbruket og de sosiale goder vi har bygd opp.

Det er blitt hevdet at budsjettet ikke har noen sosial profil.

Det er ikke riktig.

Det er områder hvor vi gjerne skulle ha sett at det hadde vært mulig å fortsette en sterk økonomisk vekst. Men vi har ikke kunnet oppfylle ^{alle} de sterke og begrunnede krav om midler til viktige oppgaver. Det ville kunne komme i konflikt med balansen i vår økonomi og dermed med vår politikks

hovedmål i dag - sikkerhet for arbeid og inntekt.

Budsjettet må vurderes i sin helhet. Så langt vi har funnet det forsvarlige og mulige innenfor de økonomiske rammer som våre politiske hovedmål setter, har vi prioritert grupper som har svak økonomi og oppgaver som bidrar til reell utjamning mellom grupper og distrikter i landet.

Jeg vil understreke at selv om de restriksjoner som preger budsjettet er selvpålagte, så er de nødvendige. Det ville få alvorlige og skadelige konsekvenser hvis vi skulle skyve dem til side for andre, mer kortsiktige målsettinger.

Hvilke elementer er det som utgjør den sosiale prioritering i neste års økonomiske opplegg?

For det første - det er særlig de svake grupper, de svake distrikter som trenger den ekstraordinære innsats vi gjør for å sikre arbeid og næring.

Vi følger opp det som vi har lagt til grunn for vår arbeidsmarkedspolitikkk tidligere.

Det er karakteristisk for situasjonen i vårt land at vi har et relativt stramt arbeidsmarked i sentrale strøk av landet og samtidig større registrert ledighet i enkelte områder, særlig i de nordligste fylker.

Ved en aktiv og målrettet arbeidsmarkedspolitikkk vil vi forsøke å løse dette problemet. Det er nemlig vanskelig å tilpasse en generell etterspørselregulering til kortsiktige konjunktursvingninger og regionale eller lokale særproblemer.

I tillegg til den økonomiske politikk og de virkemidler som har som siktepunkt en generell styrking av vårt sysselsettingsgrunnlag, har vi satset for å bedre mulighetene for de mennesker som er særlig utsatt for problemer

- 10 -

på arbeidsmarkedet.

Det gjelder spesielt de unge som søker seg ut i arbeidslivet for første gang. Det gjelder kvinner, eldre arbeidstakere og grupper som på grunn av sykdom eller sosiale vanskeligheter møter hindringer når de forsøker å skaffe seg arbeid.

Det har i de senere år vært en svak næringsutvikling i de nordligste fylker.

Den vanskelige ressursituasjonen innen fiskeriene har forsterket denne utvikling.

Et annet forhold som også vil føre til økte vanskeligheter, er de relativt store årskull ungdom som i de kommende år vil søke ut i arbeidslivet. Det får virkning over hele landet, men størst der sysselsettingen allerede er svak fra før.

Gjennom en egen aksjonsplan søker vi å trygge utviklingen, bosetting og arbeidsliv, i de nordligste fylker.

Jeg skal kort nevne noen hovedelementer i aksjonsplanen:

- Arbeidsgiveravgiften i Nord-Troms og Finnmark foreslås redusert fra 12.6 til 8.6 prosentenheter.
- Økte og nye tilskott til fiskerinæringen, bl.a. 39 millioner kroner til fiskeindustrien og 17 millioner kroner til miljøforbedringer.
- Økte utlånsrammer fra statsbankene til fiskeri- og landbruksnæringen i Nord-Norge med henholdsvis 20 og 15 millioner kroner.
- En sterk satsing på utdanningssiden i landsdelen, bl.a. med sikte på å sikre Nord-Norge en

selvrekruttering av arbeidskraft på flere områder.

- I tillegg en rekke enkelttiltak som vil kunne få stor betydning for utviklingen av landsdelen, ikke minst for sysselsettingen.

Barnefamiliene er prioritert innenfor budsjettet ved bl.a. en fortsatt sterk økning i barnetrygden.

I 1979 fikk 1-barnsfamiliene barnetrygd på 900 kroner - i 1981 vil dette stige til 2.600 kroner - eller nær en tredobling. 2-barnsfamiliene vil i samme periode øke sin barnetrygd fra 3.000 kroner til over 6.000 kroner - d.v.s. en fordobling.

I tillegg kommer de generelle skattelettelser.

Barnehageutbyggingen følges opp. Den er fortsatt en sektor som vokser sterkere enn andre deler av budsjettet.

Når det gjelder studiefinansieringen så er det forslaget om å oppheve rentefritak i studietiden som har fått all oppmerksomhet etter at budsjettet ble presentert.

Når en tid har gått vil studentene forhåpentlig oppdage positive ting også i opplegget til studiefinansiering.

Det er foreslått endringer i finansieringsordningene som kommer voksne kvinner og utdanningssøkende som forsørger barn spesielt til gode.

I forhold til andre ----- grupper er også de trygdede prioritert. Det er enighet med pensjonistorganisasjonene om at hovedreguleringen av pensjonene fra nå av vil finne sted i mai. Bakgrunnen er at en da bedre kan sikre pensjonistenes inntektsutvikling i forhold til lønnsoppgjørene.

For 1981 er det en forutsetning at pensjonsreguleringene 1. januar og 1. mai samlet skal gi minstepensjonistene en bedre inntektsutvikling enn for gjennomsnittet av lønns-takere.

Vi må selvfølgelig ta det alvorlig når deler av vår egen bevegelse reiser tvil om budsjettets sosiale profil.

Enkelte av reaksjonene bygger nok på det forhold at en har vurdert enkelte elementer i det økonomiske opplegg løsrevet fra en større sammenheng.

Størstedelen av diskusjonen i våre egne rekker har konsentrert seg om Regjeringens skatteforslag.

Det fører galt avsted om en vurderer Regjeringens skatte- og avgiftsopplegg løsrevet fra forutsetningene i inntektspolitikken.

Fra Regjeringens side er det en klar og ufravikelig

forutsetning for skatteopplegget at den lavinntektsprofil som ble fastlagt i siste tariffoppgjør med uforminsket styrke skal føres inn i og prege oppgjørene til våren.

Sviker denne hovedforutsetning, svikter grunnlaget for Regjeringens skatteopplegg. Det vil da måtte endres. Regjeringen har med en slik forutsetning tatt på seg et klart ansvar for inntektsutjamningen etter vårens tariffoppgjør. Det er Regjeringen fullt innforstått med.

Det er blitt hevdet at Regjeringen på denne måten blander seg inn i forhandlingene og partenes ansvar.

Til det er det å si at det alltid vil være en nøye sammenheng mellom skattesatser og inntektsoppgjør. Det er en sammenheng som er til stede uansett hva som kommer først av skatteforslagene eller inntektsavtaler.

I år har Regjeringen lagt fram skatteendringene før

oppgjøret. Det betyr at partene når de går til forhandlingsbordet vet hvilke skattesatser de har å holde seg til og skal tilpasse krav og tilbud til disse.

Det er nødvendig å gå noe inn på bakgrunnen for det skatteopplegg som Regjeringen nå har lagt på Stortingets bord.

bl.a.

Forslagene som legges fram er en oppfølging av/det

reform- og utredningsarbeid som har pågått i flere år.

Stortinget har drøftet skatte- og inntektspolitikken to ganger i løpet av de siste år. Det skjedde i forbindelse med Stortingsmeldingen om inntektsfordeling og skattepolitikk i 1977 og på grunnlag av skatteskissen som ble lagt fram i Nasjonalbudsjettet i fjor høst.

Det var ikke mulig å få bred nok politisk oppslutning om den bærende idé i skatteskissen. Forslaget om å innføre skatt på bruttoinntekter på de høyere inntektsnivåer. En slik reform i skatteleggingen ville ha fjernet de urimelige utslag av fradragsreglene. Men det var det altså ikke et politisk flertall for i Stortinget.

En må huske på at skatteomlegginger har så store og djuptgående effekter, ikke bare politisk, men også administrativt og økonomisk, at det ikke er forsvarlig å gjennomføre særlig store endringer uten at det er et forholdsvis bredt og stabilt flertall til stede for det.

Demping av progresjonen var et av de viktige elementer både i inntektsmeldingen og i skatteskissen som ble behandlet i Stortinget siste sesjon.

I Stortinget kom det fram bred enighet om at progresjonen måtte dempes og at det var riktig med en større vekt på indirekte beskatning.

Etter hvert som progresjonen stadig sterkere har rammet de store lønnstakergrupper, er det også kommet krav om endringer fra vår egen bevegelse.

Det er disse signalene fra Stortinget og henstillin-

ger fra våre egne som Regjeringen har fulgt opp med skatteopplegget.

Progresjonen har vært et viktig virkemiddel i vår utjæmningspolitikk. Sammen med en bevisst inntektspolitikk har vårt skattesystem virket med til at vi har fått et av verdens mest jamne inntektsnivåer. Progresjonsbeskatningen vil fortsatt ha en viktig funksjon i vår fordelingspolitikk.

Ulempene ved de eksisterende progresjonssatser har etter hvert utviklet seg slik at de negative sider ved systemet var i ferd med å overstige de ønskelige og tilsiktede virkninger. Det skyldes spesielt den gjensidige påvirkning av en sterk progressiv beskatning og sterk vekst i nominelle inntekter.

For 10 år siden var det 25.000 skattebetalere som

hadde over 50 prosent i marginalsatt.

I 1980 vil hele 640.000 skattebetalere ha 50 prosent eller mer i marginalsatt.

Regjeringens forslag til omlegging reduserer dette tallet på skattebetalere med over 50% i marginalsatt med 200.000.

I 1970 var en gjennomsnittlig industriarbeiderlønn ca. 28.000 kroner pr. år.

Denne inntekten var skånet for den progressive inntektssatt.

I 1980 er en gjennomsnittlig industriarbeiderlønn ca. 75.000 kroner, og den har en marginalsatt på 54% i klasse 1.

Resultatet av denne uheldige dynamikken har vært at vi har fått en truende og skadelig "kronespiral", som i stor

utstrekning også har virket med til å undergrave hensikten med progresjonen.

Et viktig argument for å dempe progresjonen er at en da vil kunne få til en større utjamning i inntekt før skatt. Det er derfor at vårt opplegg bygger på at det neste år må gis et likt kronebeløp i lønnstillegg. Slik forholdene etterhvert har utviklet seg, er det blitt til at alle ved inntektsoppgjørene har tatt utgangspunkt i hva en måtte sitte igjen med etter at skatten er betalt.

Resultatet blir da naturligvis at en med en sterk progresjon får inntektstillegg som i stadig stigende grad blir større for de med høye inntekter enn for lavinntektsgruppene.

La meg ta et par eksempler:

Lønnstrinn 13 lå i det offentlige lønnsregulativ i 1977 på opp til kr. 57.185.-.

I lønnstrinn 30 var inntekten kr. 134.604.-.

Inntektsforskjellen mellom disse to trinn var altså dette år på kr. 77.419.-.

Året etter, i 1978, økte inntekten i lønnstrinn 13 til kr. 61.477.- og i lønnstrinn 30 til kr. 144.029.-.

Inntektsforskjellen ble kr. 82.552.-.

Ved siste inntektsoppgjør, våren 1980, økte inntektsforskjellen mellom de to nevnte lønnstrinn til hele kr. 94.548.-.

I tiårsperioden 1970 - 80 ser vi en utvikling av den reelle inntekt etter fradrag for skatt og prisstigning, at middelinntektene markert ved en gjennomsnittlig industriarbeiderlønn, er økt reelt fra 18 til 20 prosent, mens de høyere inntektene, de over 150.000 kroner, har fått sin reelle inntekt redusert med fra 4 - 4½ opp mot 10 prosent.

Det er nødvendig å konstruere et skattesystem som kan gjøre det mulig å unngå disse helt urimelige økninger i forskjeller i brutto inntektene før skatt.

Hovedhensikten med Regjeringens forslag er å bryte den uheldige utvikling som går ut på at stadig flere inntektstakere må ha stadig høyere kronetillegg for å bevare sin kjøpekraft.

Utviklingen har vist at dette særlig har fått utslag for de høye inntekter. Regjeringens forslag er også en invitasjon til fagbevegelsen om å være med på å bryte denne uheldige spiral.

Hensikten er å finne et mere reelt grunnlag for inntektsfordelingen enn det vi har opplevd gjennom de siste år.